

Hrvatska mreža za ruralni razvoj

LJ. POSAVSKOG 2
10000 ZAGREB
TEL: 01/ 4655 203
FAX: 01/ 4655 200

Ruralni razvoj Hrvatske – šansa i izazov za koji se treba pripremiti

Izveštaj s Nacionalne konferencije
„Ruralni razvoj Hrvatske – mogućnosti i izazovi”
Zagreb, 10. i 11. srpnja 2006.

Pod nazivom „Ruralni razvoj Hrvatske – mogućnosti i izazovi” održana je u Zagrebu 10. i 11. srpnja 2006. Nacionalna konferencija o ruralnom razvoju. Organizirala ju je novoosnovana organizacija civilnog društva, Hrvatska mreža za ruralni razvoj, a pokrovitelj je bilo Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva koje je u Vladi Republike Hrvatske zaduženo za ruralni razvoj. Sudionike su uvodno pozdravili Ivana Laginja, predsjednica Mreže i Miroslav Božić, pomoćnik ministra poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva. Pomoćnik ministra pozdravio je inicijativu civilnog društva da bude sudionikom u zahtjevnom zadatku ruralnog razvoja.

Snažan poticaj oživljavanju ruralnog prostora i promišljanju suvremenog koncepta ruralnog razvoja dolazi iz procesa pridruživanja Europskoj uniji. Ta je problematika kod nas bila zapostavljena dugi niz godina, premda se radi o prioritetnom razvojnom pitanju od važnosti za sveukupni razvoj Hrvatske. Stoga nema sumnje da će planiranje i provedba ruralnog razvoja biti složeni i dugotrajani procesi koji će iziskivati suradnju i partnerstvo javnog, civilnog i poslovnog sektora na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Što je to ruralni prostor?

Ruralni prostor nije samo seoski prostor. To je vangradski prostor koji obuhvaća više od 90% teritorija Hrvatske. Poljoprivredna djelatnost nije jedino i ne mora biti dominantno obilježje seoskog prostora.

U svojim uvodnim izlaganjima profesori Dane Pejnović i docent Josip Juračak podsjetili su da su obilježja najvećeg dijela našeg ruralnog prostora rijetka naseljenost, depopulacija, visoka dob stanovništva i izraziti trend demografskog izumiranja. Većina ruralnih naselja nema dovoljno vitalnosti da bi sama mogla preokrenuti nepovoljne razvojne trendove. Stoga treba razviti razvojni instrumentarij koji će pokrenuti prestrukturiranje usmjereno prema održivom

razvoju, zasnovano na kombinaciji pristupa „odozgo” i „odozdo”, kontinuiranom dugoročnom planiranju, multidisciplinarnosti i interdisciplinarnosti.

Posljedica dugotrajne razvojne zapostavljenosti ruralnog prostora je ozbiljan manjak ljudi i znanja. Istodobno, taj prostor obiluje raznolikim razvojnim potencijalima pa pristup njegovom aktiviranju ne smije biti jednoobrazan.

Koncepti ruralnog razvoja

Koncept ruralnog razvoja Hrvatske izložila je Karmen Sinković iz Uprave za održivi razvitak seoskog prostora Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva. Na ruralnom prostoru živi oko 40% hrvatskog pučanstva. Samo 5,5% stanovnika živi isključivo od poljoprivrede. Poljoprivredna politika ima dvije komponente - jačanje poljoprivrednog sektora i očuvanje, razvoj i zaštitu ruralnih područja. Radi se na usklađivanju zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije i na razvoju sustava poticaja i potpora u poljoprivredi.

LEADER (skraćena francuskog izraza koji znači *Veze među aktivnostima za razvoj ruralnog gospodarstva*) je inicijativa kojom se traže nova rješenja na području ruralnog razvoja. Pokrenuta je 1991. kao LEADER I. (pokusna faza 1991.-93.) i prošla fazu LEADER II. (faza traganja i sazrijevanja 1994.-99.). Sada je pri kraju razdoblja zrelosti LEADER+ (2000.-2006.) u kojem je obuhvatila sva ruralna područja Unije, komplementarna je drugim europskim programima i ojačala je međunarodnu komponentu. Iduće godine nastupa razdoblje LEADER-ove osi (2007.-13.) u kojem će se prihvaćeni metodološki pristup široko primjenjivati. U svim svojim razvojnim fazama LEADER zadržava osnovne značajke pristupa: uvažavanje lokalnih obilježja, pristup „odozdo“, javno – privatno partnerstvo izraženo kroz djelovanje lokalne akcijske skupine (LAG), integralni plan lokalnog razvoja, inovativni pristup otvorenoj suradnji i komplementarnim aktivnostima, umrežavanju i međunacionalnom partnerstvu te sudjelovanje Europske komisije, država članica i/ili regija u financiranju lokalnih razvojnih planova

Složenost provedbe Zajedničke poljoprivredne politike potaknula je u Europskoj uniji stvaranje novog širokog koncepta ruralnog razvoja koji se zasniva na sinergiji okolišnog, društvenog i gospodarskog potencijala, lokalnoj tradiciji i posebnosti, pristupu odozdo prema gore, individualnoj i zajedničkoj motivaciji i kreativnosti, partnerstvu javnog, privatnog i civilnog sektora i dr. Za poticanje takvog ruralnog razvoja Europa je razvila poseban pristup, mjere i fondove koji će nam uskoro biti dostupni. Konferencijom se, između ostalog, željelo potaknuti pravovremenu i kvalitetnu pripremu za korištenje sredstava iz tih fondova. Razvoj LEADER-a, dominantnog europskog pristupa ruralnom razvoju, predstavila je Karolina Jasinska, predstavnica LEADER+ Contact Pointa iz Bruxellesa.

Strategije, programi i planovi od značenja za ruralni razvoj

Svrha Konferencije bilo je i prezentiranje i ocjena raspoložive strateške, programske i planske dokumentacije od značenja za ruralni razvoj. Izrada Strategije ruralnog razvoja je u tijeku. Očekuje se da će biti donesena do kraja godine.

Prije pola godine priređen je i Nacrt prijedloga strategije regionalnog razvoja, koji je predstavila Emina Štefičić iz Uprave za integrirani regionalni razvoj Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka. Nacrt je izrađen u okviru projekta CARDS 2002. te je u strateškim načelima i metodologiji izrade slijedio europska usmjerenja. Strategija regionalnog razvoja povezana je s nekoliko specifičnih razvojnih programa, kompleksnim institucionalnim okvirom, Nacrtom zakona o regionalnom razvoju i nacionalnim smjernicama za razvoj županija i širih regija.

Djelomice je osvijetljeno mnoštvo relevantnih programskih i planskih dokumenata na državnoj i regionalnoj razini (dokumenti lokalne razine nisu razmatrani). To su programi i planovi regionalnog razvoja, prostorni planovi, program održivog razvoja otoka i posebni planovi poput planova uređenja zaštićenih područja. Tu obimnu dokumentaciju karakterizira nezadovoljavajuća međusobna usklađenost i komplementarnost, neriješen hijerarhijski odnos i upitna provedivost. Usprkos određenih slabosti, procesi izrade programa i planova, posebice regionalnih operativnih programa (ROP), u većini slučajeva okupili su i animirali stanovnike lokalnih zajednica, motivirali zajedništvo i suradnju i potaknuli razvojna promišljanja.

Stoga ih, smatra Marijo Polić iz Instituta za međunarodne odnose, treba koristiti u procesu ruralnog razvoja. U kritičkom osvrtu na programe održivog razvoja otoka, dr. Nenad Starc s Ekonomskog instituta upozorio je na manjkavosti otočnih planova, uobičajene pogreške izrađivača i naručitelja, na nepodudarnost državnih, regionalnih i lokalnih akcija te na čestu poljedicu - izostanak provedbe.

Primjeri dobre prakse

Malobrojni praktični primjeri pokazuju da bi zaštićena prirodna područja mogla biti poluge za razvoj šireg okruženja, odnosno ruralnog prostora na obodu nacionalnog parka ili parka prirode, u puno većoj mjeri nego što je to danas slučaj. Poruka je to koja proizlazi iz izlaganja Kornelije Pintarić iz Uprave za zaštitu prirode Ministarstva kulture. Slijedio je praktični primjer poticanja, planiranja i provedbe lokalnog razvoja pri čemu su primjenjeni i elementi pristupa LEADER, posebice u odnosu na ulogu lokalne akcijske grupe (LAG).

Naziv projekta - **LOCOMOTIVE** (*Local Community Motivation*) sadrži dvostruku simboliku: projekt za pokretanje lokalne zajednice i lokomotiva razvoja u zaostalom području s ciljem uključivanja marginaliziranih skupina stanovništva u društvo i suzbijanja siromaštva. Projekt je proveden u razdoblju od travnja 2004. do kraja ožujka 2005. U procesu izrade ROPa Ličko – senjske županije uspostavljena je čvrsta veza između dva projekta. Šest članova LAG-a sudjelovalo je u Partnerstvu za izradu ROP-a

Radi se o projektu LOCOMOTIVE koji je uz vanjsku potporu i koordinaciju Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka proveden na području općina Plitvička jezera, Udbina i Vrhovine. Projekt je uspješno završen, rezultirao je konkretnim ostvarenjima, a okupio je brojne dionike i potaknuo ih na promišljanje i akciju. Voditeljice projekta, Jadranka Pelikan i Nataša Škrbić sažele su dobre i manje povoljne značajke projekta. S jedne strane pokazano je da se ustrajnim radom i zalaganjem mogu dogovoriti i ostvariti ciljevi lokalne zajednice čak i u vrlo ograničavajućim uvjetima i sa skromnim sredstvima. S druge strane, nakon što se potroše poticajna sredstva, problem je zadržati dostignutu razinu spremnosti na akciju.

Upozoreno je i na problem prekratkog trajanja projekta (u konkretnom slučaju godina dana, bez obzira na raspoloživa financijska sredstva, bila je nedovoljan vremenski okvir). Ograničavajući rok završetka projekta česti je problem pri ostvarivanju projekata sredstvima vanjskih potpora, a ima za posljedicu brzo zamiranje i gubitak dijela rezultata.

Mreže i izvori financiranja ruralnog razvoja

U zadnjem bloku izlaganja, Lidija Pavić-Rogošić, direktorica udruge ODRAZ predstavila je novu Hrvatsku mrežu za ruralni razvoj, organizaciju civilnog društva koju je osnovalo sedam udruga. Proces osnivanja trajao je nekoliko godina, a okončan je početkom 2006. No iza osnivača Mreže stoji višegodišnje iskustvo, ostvareni rezultati i provjerena sposobnost djelovanja na ruralnom razvoju u različitim dijelovima Hrvatske. Ideja vodilja pri stvaranju Mreže bila je želja da upravo vrijednosti civilnoga društva pridonose razvoju ruralnog prostora. Ciljevi Mreže su:

- ⇒ promoviranje inovativnih pristupa, novih znanja i dobre prakse iz zemlje i inozemstva;
- ⇒ praćenja i analiza politike ruralnog razvoja te predlaganje mjera poboljšanja;
- ⇒ poticanje suradnje i posredovanja u povezivanju dionika važnih za ruralni razvoj Hrvatske.

Hrvatska mreža za ruralni razvoj otvorena je novim članovima koji žele podupirati ostvarenje zajedničke vizije – *ravnomjerno razvijene Hrvatske u kojoj stanovnici ruralnih prostora svojim društvenim i gospodarskim djelovanjem pridonose njenom razvoju te aktivno sudjeluju u brizi i očuvanju prostora u kojem žive.*

Sudionici Konferencije poduprli su pojavu i misiju Hrvatske mreže za ruralni razvoj koja obuhvaća i razvoj ravnopravnog dijaloga s predstavnicima vlasti i poslovnog sektora. Osnutak Mreže toplo je pozdravio i Michael Dower iz europske mreže PREPARE (Predpristupno partnerstvo za ruralnu Europu) koji je iznio i niz korisnih prijedloga za djelovanje Mreže i ostalih dionika na kompleksnom zadatku ruralnog razvoja.

Pregled programa EU-a otvorenih za civilno društvo u Hrvatskoj, iz kojih se mogu financirati i komponente ruralnog razvoja, predstavila je Slađana Novota, predstavnica udruge SMART, osnivača Mreže. Hrvatskoj je trenutno ponuđeno nekoliko skupina programa EU-a: Program pomoći zemljama Zapadnog Balkana, predpristupni programi, programi Zajednice i ostali programi. Izlaganje je potaknulo veliko zanimanje sudionika. Organizatori Konferencije prihvatili su kontinuirano informiranje o raspoloživim fondovima za ruralni razvoj koje mogu koristiti hrvatske udruge kao jedan od zadataka Mreže.

U posljednjem izlaganju, Jelena Kraljević iz Uprave za održivi razvitak seoskog prostora Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva upoznala je sudionike s instrumentom predpristupne pomoći – IPA, čija se peta komponenta, IPARD, odnosi na ruralni razvoj te zadacima Ministarstva na području pravnog usklađivanja i provedbe mjera. LEADER-ova mjera ima za cilj osigurati lokalnim ruralnim zajednicama potrebne vještine i iskustvo u svrhu razvijanja cjelovitog pristupa lokalnom razvoju te provedbi lokalnih razvojnih strategija kroz lokalno privatno – javno partnerstvo - lokalne akcijske grupe (LAG).

Razmjena mišljenja i doprinos sudionika

Ujednačena zastupljenost različitih skupina dionika ruralnog razvoja bila je bitna za uspjeh Konferencije i pouzdanost razmijenjenih mišljenja i uobličених poruka. Među više od 130 sudionika bili su predstavnici poslovnog sektora, stručnih ustanova, državne uprave, jedinica lokalne samouprave i županija. Jednako tako, dobro su bili zastupljeni svi dijelovi Hrvatske. Tijek Konferencije sa zanimanjem su pratili i predstavnici susjednih zemalja – Slovenije te Bosne i Hercegovine.

U zadnjem dijelu Konferencije sudionici su se prema vlastitim opredjeljenjima i interesu podijelili u radne skupine u kojima su razmijenili mišljenja o nekim ključnim pitanjima potaknutim na Konferenciji. Teme razmatranja bile su:

- ⇒ uloga ROP-ova u ruralnom razvoju;
- ⇒ identificiranje s ruralnim prostorom i motiviranje lokalnog povezivanja;
- ⇒ pitanje pokretanja zajednice na provedbu strateškog dokumenta; i
- ⇒ identificiranje mogućih poluga gospodarskog razvoja ruralnih područja.

Rezultati rada malih skupina prezentirani su i raspravljeni u plenumu, a poslužiti će pri planiranju i provedbi daljnjih aktivnosti Mreže.

Završetak Konferencije

Na kraju Konferencije, Ivana Laginja, predsjednica Mreže, sažela je glavne poruke Konferencije koje predstavljaju platformu za nastavak djelovanja Mreže. Završna riječ pripala je pomoćniku ministra poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva Stjepanu Mikočiču koji je rezimirao aktivnosti Ministarstva, najavio široku suradnju sa zainteresiranim partnerima iz civilnog i poslovnog sektora na području ruralnog razvoja te zahvalio organizatoru i sudionicima na njihovom doprinosu.

Umjesto zaključka

Na Konferenciji su zapažena dva pristupa ruralnom razvoju – „uži” i „širi”. Kod prvoga se ruralni prostor poistovjećuje sa seoskim prostorom, dominantna je djelatnost poljoprivrede, a razvoj se nastoji potaknuti mjerama usmjerenim na poticanje poljoprivredne proizvodnje. Takav pristup obilježava trenutnu aktivnost Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva. „Širi” pristup uvažava raznolikost ljudskog i fizičkog potencijala i oslanja se na široku lepezu djelatnosti među kojima su, uz poljoprivredu i šumarstvo, i turizam, ribarstvo, uslužne djelatnosti, proizvodnja bazirana na tradiciji i sl. Cilj ovakvog pristupa je učiniti ruralne krajeve privlačnima za život, dok je cilj „užeg” pristupa unaprijediti poljoprivrednu proizvodnju u ruralnim krajevima.

Mjerodavna ministarstva trebala bi povezati pristupe i koncepte od značenja za ruralni razvoj, uskladiti institucionalne okvire, usuglasiti rješenja sadržana u programima i planovima te terminske planove njihova donošenja i stupanja na snagu. Nužno je i usklađivanje terminologije kao osnove za međusobno razumijevanje, počevši od preciznog definiranja pojmova „ruralni” i seoski“.

Preuzimanjem pokroviteljstva nad Konferencijom Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva pokazalo je spremnost na suradnju i partnerstvo s civilnim sektorom u osmišljavanju i provedbi dugotrajne i složene zadaće ruralnog razvoja. Za novoosnovanu Mrežu to priznanje Ministarstva važno je ohrabrenje i poticaj.

Što dalje?

Konferencija nije jednokratni događaj, već početak dugotrajnog procesa razmatranja, osmišljavanja i poticanja ruralnog razvoja. Europska politika, raspoložive potpore i uvjeti za njihovo korištenje, iskustva drugih država pa i vlastiti primjeri dobre prakse kod nas su slabo poznati. Hrvatska mreža za ruralni razvoj želi nastaviti dijeliti, objavljivati i razmjenjivati podatke, informacije i dokumente, prosljeđivati poruke, organizirati skupove o bitnim temama i na taj način davati poticaj ruralnom razvoju u Hrvatskoj.

Izveštaj pripremila:
Višnja Jelić Mück, dipl.ing.arh.
ODRAZ / HMRR